

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**R. P. Georgii De Rhodes Avenionensis, È Societate Iesv,
Philosophia Peripatetica, Ad Veram Aristotelis Mentem**

Rhodes, Georges de

Lvgdvni, 1671

Disputatio I. Character proprius scientiæ Metaphysicæ.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95638](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95638)

PHILOSOPHIÆ PERIPATETICÆ
LIBER QVARTVS:
PRIMA PHILOSOPHIA,
SEV METAPHYSICA.

Ad libros Aristotelis Metaphysicos.

P R O L O G V S.

Hec est, ut præmissi, scientiarum omnium naturalium princeps, Philosophiæ totius animæ & coronæ, humanæ mentis pabulum longè incondissimum, quæ cùm Dialēcticis, Physiologicis, Ethicisque contemplationibus læta sibi possit videri: in Metaphysicis sanè cognitionibus tanquam in felicitate vltima naturali, beata omnino & quæta est. Ideò Philosophus quatuordecim Metaphysicæ suæ libros his verbis exorsus est: *Omnis homo naturaliter scire desiderat.* Tanquam explicare aggrediatur ea, in quorum inquisitione laborare non natura voluit, in possessione autem suauissimè conquirere.

Illam ergo scientiam tam remotam à sensibus, tam necessariam, tam obscuram vt explanem clarissimè, quatuor disputationibus omnia complector, quæ desiderari possunt in ea. Prima erit veluti procemialis, de proprio charactere tum scientiæ in genere, tum huius scientiæ. Secunda de quidditate ac proprio conceptu entis & essentiae realis. Tertia de proprietatibus vniuersalissimis ac transcendentalibus ipsius entis realis, vnitatis, veritatis, bonitatis. Quarta de variis entis diuisionibus, præsertim verò de celeberrima diuisione in decem categorias. Quæ omnia, vt patet, vt sunt abstractissima, & à commercio sensuum seiuncta, sic difficillima sunt, & homine Philosopho dignissima.

DISPUTATIO I.

Procemialis.

*Character proprius scientiæ
Metaphysicæ.*

Nomina
Metaphysicæ.

Vatvor apud Philosophum inuenio scientiæ istius nomina. Primò enim appellat eam sapientiam, 1. *Metaphysica*, cap. 2. eo quod de primis rerum causis, & de supremis, nobilissimis, difficillimisque rebus disputat. Secundò vocat eam absolutè Philosophiam, 4. *Metaphysica*, textu 5. & primam Philosophiam, 6. *Metaphysica*, textu 3. quia excellentissima est pars Philosophiæ, & ad alias omnes partes adèd necessaria, vt tota quodammodo videri possit Philosophia. Tertiò *eodem lib.* 6. vocatur Theologia naturalis, eo quod agat de Deo. Quartò denique Metaphysicam nuncupat, libros quatuordecim inscribens de iis quæ sunt post, vel potiùs vltra & supra Physicam; quia posterius inuenta est quàm Physica, & longè illam superat, transcenditque, altius assurgens, dum abstractas ab omni materia rerum cognoscit proprietates.

A Eius ergo proprium vt exhibeam characterem, primùm explico naturam & proprietates scientiæ generatim; secundò naturam & proprietates scientiæ Metaphysicæ.

QVÆSTIO I.

*De natura & proprietatibus scientiæ
in genere.*

N On possum commodius vestibulum statuere, per quod in Philosophiam introducere liceat amatorem eius, quàm scientiam ipsam generatim sumptam delineando, & iustissimis proponendo descriptam proprietatibus: quod vt exequar, primò dicendum est de obiecto scientiæ in genere: secundò de proprio actu scientiæ: tertio de illius habitu, tum absolutè, vt est in se; tum respectiue, prout comparatur cum aliis habitibus intellectus.

SECTIO I.

De obiecto scientiæ generatim.

E X obiecto potissimùm statui debet de quidditate cuiuslibet habitus. De hoc ergo crita scitu digna

Quæst. I. Sect. I. de Obiecto scientiæ. 607

digna sunt, vt cognosci possit quidditas scientiæ. Primò quid, ex quoduplex sit obiectum cuiuslibet scientiæ: secundò quale illud sit, & vnde dignosci possit: tertio an & quomodo per illud specificetur qualibet scientia.

S. I.

Quid & quoduplex sit obiectum scientiæ.

Obiectum quid sit.

Certum est primò, obiectum scientiæ cuiuslibet appellari id circa quod occupatur scientia per suos actus. Ratio est, quia obiectum scientiæ idem appellatur, quia obicitur scientiæ: sed id circa quod scientia occupatur per suos actus, obicitur scientiæ, vt se in illo exerceat: est enim id quod scitur: ergo illud dicitur obiectum scientiæ circa quod occupatur scientia per suos actus; id est id quod per illam scitur. Obiectum scientiæ Physicæ v. g. corpus est naturale, quia per Physicam scitur: actus videlicet omnes elicitur à Physica occupantur circa corpus naturale, sicut actus omnes Medicinæ occupantur circa corpus sanabile.

Quoduplex obiectum.

Certum est secundò, duplex esse obiectum cuiuslibet scientiæ, aliud materiale, aliud formale. Materiale res ipsa est, quæ consideratur per aliquam scientiam: formale est ratio secundum quam consideratur. Vel etiam materiale illud est, quod attingitur propter aliud, non propter se primò: formale quod attingitur propter seipsum, & alia propter ipsum, sicut in oculo corpus est obiectum materiale, color obiectum formale, quia corpus videtur propter colorem, qui propterea est obiectum formale. Ratio est, quia sicut in corpore, quod constat materiâ & formâ, illa est pars materialis, quæ communis potest esse pluribus, & est indifferens ad corpora specie diuersa; pars formalis illa, quæ ipsam determinat ad certam speciem corporis: ita in obiecto illa est pars materialis, quæ indifferens est ad diuersas scientias, ad quas potest pertinere; pars autem formalis ea est, quæ illam determinat ad vnam certam scientiam. Vnde argumentor. Pars determinabilis obiecti est pars materialis; determinatiua est pars formalis: sed id quod cognoscitur propter aliud, est pars determinabilis; quod autem cognoscitur propter se primò, est pars determinatiua: ergo quod cognoscitur propter aliud est pars materialis, quod cognoscitur propter se, est pars formalis. Cognoscibilitas obiecti est verum obiectum formale, quia licet non cognoscatur vt quod, cognoscitur tamen vt quo, cum sit ratio ipsa cognoscendi.

Triplex obiectum formale.

Rursus autem obiectum formale triplex in scientia qualibet distingui solet; ratio formalis quæ, ratio formalis qua, & ratio formalis sub qua. Ratio formalis quæ, vocatur ratio cognita, & obiectum terminatiuum, estque id ex obiecto materiali, quod cognoscitur, seu prædicatum conclusionis demonstratiuæ. Ratio formalis qua, vel vt loquuntur alij, propter quam, vocatur ratio motiua, estque motiuium potentiam determinans ad talem speciem assensus, seu cognoscibilitas obiecti, vel medius terminus. Ratio formalis sub qua, est conditio aliqua requisita ex parte obiecti, sine qua non potest terminare actum potentie vel habitus; & illa est in scientiis triplex abstractio, vt constabit ex sequentibus.

Obiectum adequatum & attributionis.

Certum est tertio, obiectum scientiæ aliud esse adequatum, aliud inadequatum. Adequatum illud est, quod continet omnia, quæ in tali scien-

tia tractantur. Id est illud, quod in tota scientia sic consideratur, vt quæcunque in ea per se tractantur, sint vel partes, vel causæ, vel attributa illius, vel certe dicant ad illud habitudinem. Vnde illud etiam vocatur obiectum attributionis, ad quod scilicet ita renocantur omnia, quæ in aliqua scientia traduntur, vt non considerentur, nisi quia ad illud renocantur. Vnde ad huiusmodi obiectum duo requiruntur: primò vt eius cognitio primò & per se intendatur, & non ad manifestationem alterius obiecti: secundò vt quæcunque tractantur in tali habitu, dicant habitudinem aliquam ad tale obiectum: eo modo Deus est obiectum attributionis Theologiæ, & obiectum eius adequatum; non enim differunt duo hæc obiecta, quidquid in oppositum dicant quidam Recentiores: obiectum videlicet adequatum est illud, quod totam scientiam adequat, seu quod non exceditur à scientia: sed illud obiectum in ordine ad quod omnia sic tractantur, vt non tractentur nisi per ordinem quem ad illud dicunt, adequat scientiam, & est obiectum attributionis: ergo illud est obiectum adequatum. Aliquando tamen obiectum attributionis vocatur illud, quod est præstantius, & cuius cognitio præcipue intenditur; soletque vocari obiectum primum, seu principalitatis; quia est nobilissima pars obiecti adequati, à quo etiam differt; sic enim Deus est obiectum attributionis Metaphysicæ, & homo est obiectum Physicæ. Differt igitur obiectum adequatum ab obiecto primario, quod omnia quæ tractantur in scientia, dicunt ordinem ad obiectum adequatum, neque tractentur nisi quatenus dicunt talem ordinem. Ad obiectum autem primum, quamuis aliquem dicant ordinem, considerentur tamen sine ordine ad illud. Physica tractat de priuatione, quæ nec est pars, nec causa, nec proprietas corporis naturalis: & Metaphysica tractat de ente rationis, quod etiam non est pars aut proprietas entis realis, quod est obiectum adequatum Metaphysicæ: sed ea quæ tractantur per se, dicunt talem ordinem ad obiectum adequatum; quæ verò tractantur solum per accedens, non dicunt talem ordinem, ita vt sint partes, aut causæ, aut proprietates obiecti adequati; sed aliquam solum dicunt habitudinem. Priuatio v. g. principium est generationis substantialis, & ens rationis oppositionem habet cum ente reali.

Instantia.

S. II.

Quale sit obiectum adequatum scientiæ, & quomodo illud dignoscatur.

Dixi vniuersim, quid & quoduplex sit obiectum cuiuslibet scientiæ, nunc quæti pressius debet, quid esse debeat in obiecto, seu quales condiciones habere debeat obiectum, vt de illo habeatur scientia, quæ definitur, *Cognitio certa & euidens rei alienius per medium necessario connexum*. Quæritur, inquam, cuiusmodi esse illa res debebat, vt haberi de illa possit cognitio illa certa & euidens: dicitur enim communiter, illam esse debere realem, per se, vniuersalem, æternam & incorruptibilem.

Ratio tamen dubitandi esse primò potest, quia de non ente certò & euidenter multa cognosci possunt, v. g. quod non sit causa entis positui, quod proprietates non habet reales, quod non sit cognoscibile nisi secundariò, quod non sit existens: imò in Logica & Metaphysica multa dis-

Quoduplex dubitatio.

E E e 4

putantur

putantur de ente rationis: ergo obiectum scientiæ non est necessariò ens reale.

Secundò de ente quoque per accidens datur scientia; nam politica scientia est, eius obiectum est Respublica, quæ verum est ens per accidens: similiter numerus est ens per accidens, de quo datur scientia Arithmetica. Denique ens per accidens habet veras proprietates, ut quod constet ex multis essentiis: ergo illud sciri potest.

Tertiò de singularibus multa possunt demonstrari; nam de Petro demonstrari potest rationalitas, quia est risibilis, & contrà. Deinde singularitas non minùs habet proprietates reales quàm natura specifica; est enim incommunicabilis v. g. ergo non est minùs scibilis quàm natura specifica. Denique cognitio intuitiva est vera scientia, & tamen illa est de singularibus.

Quartò de rebus corruptibilibus datur scientia; physica enim tota est de corporibus corruptibilibus.

Quintò illud obiectum debet esse aliquo modo vnum: sed nulla scientia est quæ non habeat plura obiecta, etiam formalia; physica enim versatur circa plura corpora, & plures naturas; logica circa plures operationes mentis, & plures earum rectitudines: ergo frustra cuilibet scientiæ vnum assignatur obiectum adequatum.

Conclusio
quinque-
partita.

Est reale.

Dico primò, cuiuslibet scientiæ perfectæ obiectum adequatum esse necessariò reale, ens per se, vniuersale, incorruptibile, ac æternum, & aliquo modo vnum. Primò enim quod nulla dari possit perfecta scientia de non ente rationis, ostenditur 4. & 11. *Metaphys. cap. 1.* Ratio est, quia perfectæ scientiæ obiectum habere debet causas & proprietates reales; perfecta enim scientia rem cognoscit per causam; non ens, & ens rationis nullas habent causas necessarias aut proprietates reales: ergo de illis perfecta non habetur scientia. Deinde sicut intelligibilitas est proprietas entis realis; ita & scibilitas. Ad summum ergo de ente rationis datur scientia quædam imperfecta, & secundaria per reductionem ad ens reale; quæ scientia significat cognitionem euidentem discursiuam; sic enim de ente rationis multa considerantur in *Metaphysica*; scitur etiam quod non sit existens à parte rei, quod non habeat reales proprietates.

Est ens per
se.

Secundò quod huiusmodi obiectum sit ens per se, ita ut de ente per accidens propriè dicto, seu quod nullam habet vnitatem ordinis, sed partes tantum fortuitò aggregatas, non detur vlla scientia, Philosophi omnes asserunt, quia ens huiusmodi non habet vllas reales proprietates necessarias; cum enim ens per accidens illud sit, quod plures habet essentias completas, tripliciter potest considerari. Primò reduplicatiuè prout est ens per accidens: secundò prout habet plures essentias cum quadam vnitatem ordinis, ut Respublica, quæ dirigitur ad commodum humanæ societatis: tertiò prout habet plures essentias fortuitò aggregatas. De ente per accidens in prima & secunda acceptione dari sine dubio potest scientia; nam Politica & Arithmetica scientiæ sunt: illa de Respublica, ista de numeris. In tertia verò acceptione patet quod nihil certò sciri possit de illo, cum certum in eo & necessarium nihil omnino sit.

Vniuersale.

Tertiò de singulari purè creato scientia etiam dari nequit, ut asserit Philosophus, quia ens planè contingens, quod non habet proprietates vllas necessarias, non potest sciri: singulare ut sic, huiusmodi est; habet enim tantum proprietates

A communes & específicas: ergo non potest sciri nisi secundum proprietates illas communes.

Quartò, quod obiectum scientiæ sit æternum & incorruptibile, id est inuariabile secundum prædicata essentialia, non quoad existentiam actualem, traditur *lib. 1. posteriorum, cap. 7. & lib. 6. Ethic. cap. 3.* quia si obiectum scientiæ non sit inuariabile, scientia non erit certa & infallibilis, unde dicitur scientiam esse de obiecto quod non potest aliter se habere.

Quintò denique obiectum illud, tametsi materialiter sit multiplex, vnum tamen quodammodo est per ordinem ad vnum obiectum formale. Cognoscitur autem vnicum illud obiectum formale, si consideratur id in quo conueniunt omnes conclusiones illius scientiæ; obiectum enim v. g. formale Physicæ, illa est ratio, in qua conueniunt conclusiones physicæ; est autem naturalitas: quemadmodum obiectum potentie visuæ illud est, in quo conueniunt omnes visiones; & est visibile. Ratio est, quia illud est obiectum formale scientiæ, propter quod omnes conclusiones pertinent ad talem scientiam; sed in quo conueniunt omnes conclusiones, & in quo connectuntur, est id propter quod illæ pertinent ad talem scientiam: ergo illud est obiectum formale scientiæ.

C Neque alia est mens eorum qui dicunt, obiectum formale adequatum certissimè cognosci, si versetur circa illud actus immediatus illius scientiæ. Vocant autem actum immediatum cuiuslibet potentie vel habitus, eum qui primò & per se elicitur à tali potentia, vel habitu: ut visio est actus immediatus potentie visuæ, quia primò & per se elicitur à tali potentia, non autem propter aliud; visio autem albi non est actus immediatus, quia illam non eliceret nisi esset visio. Verum si queratur quodnam sit obiectum actus immediati, dicitur esse id in quo conueniunt omnes actus illius potentie vel scientiæ, & quo velut vinculo connectuntur. Rectè igitur dictum est illud esse obiectum scientiæ, in quo conueniunt omnes conclusiones illius scientiæ.

D Ad primam respondeo, non ostendi eo argumento quod de non ente habeatur scientia nisi admodum imperfecta; perfectam autem scientiam dici, quæ cognitio est rei per causam necessariam, & necessariò coniunctam; aliam non probari.

Ad secundam respondeo satis dictum esse quod de ente per accidens sumpto formaliter, & de illo quod vnitatem habet ordinis, datur scientia; hoc enim duntaxat probatur in argumento proposito. De illo autem ente per accidens, quod aggregatum est fortuitò, certum est non dari scientiam.

E Ad tertiā dictum est, quod de singulari ut sic non datur scientia, sed tantum secundum rationes communes: rationalitas & singularitas sunt rationes communes, ut pater. Cum autem dixi scientiam de singularibus non dari, loquutus sum de scientia discursiua, in qua vnum cognoscitur per aliud; non sum loquutus de scientia intuitiua, quæ cognoscitur aliquid in seipso; illa enim dari hand dubiè potest de singularibus.

Ad quartam respondeo, scientiam esse posse de obiectis variabilibus secundum actualem existentiam, modò illa sint inuariabiles & necessarie secundum prædicata essentialia; quia propositiones de illis semper sunt veræ. Corpora quæ sunt obiectum Physicæ, sunt variabilia hoc posteriori modo.

Quaest. I. Sect. I. de Obiecto scientiae. 609

Ad quintam constat ex ultima parte conclusio-
nis, quomodo quodlibet obiectum scientiae sit
vnum unitate saltem aliqua ordinis; nam licet il-
la obiecta sint varia, conveniunt tamen omnia in
aliqua ratione formali sub qua, & propter quam
terminant omnes actus proprios illius scientiae.

§. III.

An, & quomodo scientia specificetur à
suis obiectis.

Specificari dicitur potentia vel scientia, quan-
do eius essentia & propria ratio specifica sumi-
tur per ordinem ad illud à quo dicitur specificari:
v. g. potentia visiva dicitur specificari ab eo per
quod constituitur in tali specie, & per quod dis-
tinguitur ab omni alia potentia. Item queritur
etiam de scientiis, quid sit illud per quod consti-
tuuntur, & per quod inuicem distinguuntur; nam
constituere alicuius rei essentiam, & distinguere
illam ab omni alio, est illam specificare.

Ratio ergo dubitandi est primò, quia illud quod
specificat aliud, debet esse illi maxime intrinse-
cum; nihil enim est magis intrinsecum rei, quam
eius essentia: sed obiecta sunt extrinseca scientiis:
ergo non specificant scientias.

Secundò id quod specificat vnam scientiam, &
illam distinguit ab alia scientia, non debet attingi
per aliam scientiam: sed diuersae scientiae saepe at-
tingunt eadem obiecta, & materialia, & forma-
lia; nam Metaphysica v. g. attingit obiecta om-
nium aliarum scientiarum, cum attingat omnem
rationem entis. Attingit etiam Deum & Angelos,
quos attingit Theologia. Da enim specialem ali-
quam rationem sub qua, vel propter quam Meta-
physica Deum consideret, quam non consideret
Theologia. Si enim dicatur quod Metaphysica
Deum considerat vt cognoscibilem naturaliter,
quem Theologia considerat vt cognoscibilem ex
lumine fidei. Contra omnino est, quia Theolo-
gia considerat etiam Deum vt autorem naturae:
ergo illum considerat vt cognoscibilem naturaliter.
Deinde Deus vt cognoscibilis supernaturaliter,
est realis aliqua ratio entis: sed nulla est ratio
entis realis, quam non consideret Metaphysica:
ergo Metaphysica Deum considerat vt cognosci-
bilem supernaturaliter: ergo idem est obiectum
formale vtriusque scientiae.

Tertiò debet sine vitioso circulo explicari quid
sit, & quid significet scibilitas, aut cognoscibili-
tas obiecti; nam illa vel significat obiectum ip-
sum, prout potest sciri aut cognosci; vel obie-
ctum ipsum prout facit scire. In neutra significa-
tione obiectum specificat scientiam; nam obiectum
prout potest sciri, est obiectum prout supponit
scientiam, & illam includit; & sic scientia con-
stituit obiectum scibile, & ab eo constituitur.
Et similiter obiectum prout facit scire, includit
scientiam: ergo semper scientia includit obie-
ctum scibile; & obiectum scibile vt sic, includit
scientiam, quae sine dubio est petitio principij,
& circulus vitiosus.

Dico secundò nullam esse scientiam, quae spe-
cificetur ab obiecto materiali, vel etiam ab obie-
cto formali in ratione rei solitarie sumpto; sed
specificari semper ab obiecto formali tum in ra-
tione rei, tum in ratione obiecti; id est specificari
à ratione formali obiecti quae, & propter quam;
ita vt id quod vltimò specificat scientiam, sit ob-
iectum prout tali modo est scibile actiue, seu pro-

A vt facit tali modo. Ita saepe in Theologia proba-
bam contra paucos Recentiores, qui negant spe-
cificationem actuum, habituum & potentiarum
peri ab obiectis, & contendunt eam peri solum à
principiis productiuis: quod pluribus argumentis
reprobatur est.

Primò ergo, quod obiectum materialia, tum
formalia non specificent scientias, manifestum
est; quia id quod est commune multis scientiis,
non specificat scientiam: obiectum, tum mate-
riale, tum formale in ratione rei, seu ratio quae,
potest esse commune multis scientiis; nam haec
propositio v. g. *Terra est rotunda*, pertinet ad
Physicum & ad Mathematicum: *Deus vt est au-
thor naturae*, pertinet ad Metaphysicum, & ad
Mathematicum: naturalitas, quae obiectum est
formale Physicae, cognoscitur etiam à Metaphy-
sica, quae omnem attingit rationem entis realem:
ergo scientia non specificatur per rationem mate-
rialem obiecti, nec per rationem formalem quae,
solitarie sumptam, & seorsim à ratione formali
propter quam; quae non est aliud quam scibilitas
obiecti.

Secundò enim, quod illa specificet scientiam,
manifestè probari potest. Cognoscibilitas enim,
& scibilitas obiecti nihil est aliud, quam propor-
tio rei cum potentia, secundum quam cognosci
ab ea potest, seu quam ipsa res, prout connotat
potentiam à qua cognosci & sciri potest; sicut
visibilitas est proportio coloris cum oculo, à quo
potest videri; cum enim potentia vim habeat
cognoscendi, necesse est vt obiectum habeat cum
ea proportionem secundum quam possit cog-
nosci.

Duplex autem est illa cognoscibilitas, alia
actiua, alia passiva. Actiua, quam alij appellant
causalem & fundamentalem, est ipsum obiectum
prout facit potentiam cognoscere; nam obiectum
est verè causa cognitionis, ad quam producen-
dam concurrat simul cum potentia, vel habitu.
Sicut species impressae dicuntur intelligibiles &
visibiles, eo quod faciant intelligere ac videre;
similiter enim obiectum dicitur scibile, eo quod
faciat scire; dicitur cognoscibile, eo quod faciat
cognoscere. Cognoscibilitas verò passiva, siue
formalis, denominatio est à potentia, per quam
cognosci potest. Hoc posito dixi, scientiam spe-
cificari ab obiecto vt scibili, seu ab obiecto in ra-
tione talis obiecti; non autem vt res quaedam est.

Probatur, quia certum est scientiam specificari
ab eo à quo specificatur actus; sed actus scientiae
specificatur ab obiecto formali: ergo ab eo etiam
specificatur scientia. Maior nota est; nam habitus
definitur & denominatur per ipsos actus eodem
modo, quo materia definitur & denominatur per
ordinem ad formam: ergo habitus specificatur ab
ipso actu. Quæro enim, à quo alio habitu imme-
diatè possit specificari? Si dicas specificari à prin-
cipio productiuo, certè specificatur per actum qui
est eius principium. Deinde ab eo specificatur, ad
quod transcendentaliter refertur: refertur autem
essentialiter ad actum, sine quo nec intelligi, nec
definiri, nec distingui potest à quolibet alio.

Quod autem actus specificetur ab obiecto for-
mali, probatur; non enim specificatur à prin-
cipio productiuo; nam eadem potentia, & idem
habitus producunt actus specie diuersos: eadem
Physica demonstrationes habet de cælo, & de-
monstrationes de anima hominis: eadem poten-
tia visiva videt album & nigrum; visiones autem
illae specie differunt: ergo illi actus non specifi-
cantur

Prima du-
bitatio.

Secunda.

Tertia.

Prima
pars.

Secunda
pars.
scibilitas
quid sit.

Quotuplex
sit.

Probatio
assertionis.

cantur à principio per quod producuntur. Imò habitus, vt dixi, specificatur per actum: ergo non specificat actum. Deinde certum est aliquos actus specificari ab obiecto: ergo omnes ab eo specificantur; non enim maior est ratio vnius, quam alterius. Probo antecedens; nam actus fidei, & actus opinionis ac scientiæ, ab eodem producuntur intellectu, à quo non specificantur, neque possunt differre nisi quia fides nititur autoritate, opinio medio coniecturali, scientia motiuo certo. Eadem voluntas & sperat & amat eundem Deum. Diuersitas spei & amoris peti non potest nisi à motiuis: ergo certum est aliquos actus specificari à motiuis. Deinde actus intellectus & voluntatis differunt specie: non differunt propter principia; nam intellectus & voluntas non differunt ab anima, vt probabo infra. Imò intellectus & voluntas si differunt ab anima, & inter se realiter, emanant ab eadem anima; vnde non possunt ab ea specificari: ergo specificantur per actus & obiecta. Denique species impressæ obiectorum differunt essentialiter inter se per obiecta quæ representant, etiam si ab illis non producuntur; species enim albi & nigri non differunt nisi per ordinem ad diuersa obiecta: sed eadem ratio, quæ probat species impressas differre inter se per obiecta, probat etiam species expressas, siue actus intellectus & sensuum, imò & actus quoslibet differre per obiecta: ergo actus quilibet differunt inter se, & specificantur per obiecta. Sed hæc alibi fusiùs.

Solutio primæ difficultatis.

Ad primam distinguitur maior. Id quod specificat aliud, debet esse illi intrinsecum; si specificet per modum formæ inherens, concedo; si specificet per modum termini, nego. Quando dicitur quod obiectum specificat actum & habitum, significatur quod obiectum est terminus illius ordinis, qui est intrinseca essentia ipsius actus, vel habitus; ordo igitur intrinsecus est, obiectum verò est extrinsecum, quatenus terminat talem ordinem.

Solutio secundæ.

Ad secundam respondeo concedendo, quod diuersæ scientiæ possunt attingere eadem obiecta, etiam formalia materialiter, & in ratione rei: sed nego quod possint attingere illa vt obiecta formalia, seu in ratione obiecti: v.g. certum est quod intellectus cognoscit colorem esse visibilem, Deum esse amabilem; quod voluntas amat obiectum vt est verum: sed intellectus non cognoscit colorem visibilem vt visibilem, neque Deum amabilem vt amabilem; cognoscit enim colorem visibilem, & Deum amabilem, & alia omnia prout intelligibilia: voluntas amat obiectum vt est verum sub ratione amabilis. Similiter ergo Metaphysica cognoscit obiecta omnia reliquarum scientiarum sub ratione entis, prout abstrahit à materia. Considerat Deum autorem naturæ, prout euidenter cognoscibilem ex solo lumine rationis naturalis, quem Theologia cognoscit vt cognoscibilem ex lumine fidei obscuro, saltem remotè, quatenus supponit principia fidei, ex quibus discutrit; cognoscit enim Deum esse autorem naturæ sub eo lumine fidei, quem Metaphysica cognoscit vt cognoscibilem sub lumine solo rationis. Deus itaque vt cognoscibilis supernaturaliter est aliqua ratio entis, quam Metaphysica sub ratione pura entis cognoscit, non autem sub ratione cognoscibilitatis supernaturalis.

Solutio tertiæ.

Ad tertiam respondeo scibilitatem & cognoscibilitatem obiectorum explicari optimè posse sine vilo vitioso circulo, sicut species impressæ intelligibiles aut visibiles sine vilo huiusmodi circulo explicantur. Nam species dicitur intelligibilis eo

quod faciat intelligere; & obiectum dicitur scibile, quia facit scire; vbi nullus est circulus, quia scientia & obiectum diuerso modo se includunt, cum obiectum formale includat scientiam, tanquam id quod specificat; scientia verò includat obiectum tanquam id à quo specificatur. Sicut causa vt causa semper includit effectum, & ab eo includitur sub diuerso conceptu; causa enim includit defectum prout eum causat, & effectus includit causam pro vt ab ea causatur. Quod etiam in omni relatione verum est: pater dicit filium, & filius patrem.

SECTIO II.

De actu scientiæ generatim.

Post explicatum obiectum habitus scientiæ, sequitur actus, quem dixi specificari ab obiecto, & specificare habitum. Possent autem hoc loco tradi omnia, quæ in Logica tradi solent de premissis & conclusionibus demonstrationis, quam constat esse scientiam actualem: sed iis in eorum locum reiectis, satis erit de hoc actu dicere. Primò, an, & quomodo esse ille debeat certus & euidentis: secundò, vtrum possit idem actus scientiæ simul esse actus fidei & opinionis: tertio, vtrum saltem possit in eodem intellectu esse actus scientiæ cum actu fidei & opinionis de eodem obiecto.

§. I.

An, & quomodo actus scientiæ debeat esse certus & euidentis.

Certum est primò, nullam esse scientiam, cuius actus certus non sit certitudine formali, tum essentiali, seu ex parte obiecti; tum accidentaliter, seu ex parte subiecti. Certitudo enim alia est formalis, alia obiectiua. Formalis est cognitio intellectus ita vera vt non possit esse falsa: obiectiua est obiectum prout necessarium omnino & infallibile, siue necessitas ipsius obiecti. Deinde certitudo formalis alia est essentialis, quæ vocatur ex parte obiecti, & est cognitio, cuius obiectum est necessarium: alia est accidentaliter, seu ex parte subiecti, & est firma adhesio intellectus ad aliquod obiectum sine formidine oppositi. Vtrumque illam certitudinem esse in quolibet actu scientiæ, notum est; essentialem quidem, quia scientia obiectum habet necessarium, alioqui scientia posset esse falsa; accidentalem autem, quia intellectus sciendo assentitur obiectis sine vlla formidine: ergo scientia in suis actibus habet certitudinem ex parte subiecti.

Certum est secundò, scientiam, saltem partem naturalem, habere actus non solum certos, sed etiam euidentes. Evidentia verò non est aliud quam veritas alicuius rei, cui non potest intellectus dissentiri. Potest autem dici duplex. Prima obiectiua, quæ est obiectum, quod ita ostenditur intellectui, vt non possit ei dissentiri. Secunda formalis, quæ est actus intellectus circa obiectum, cui non potest intellectus dissentiri. Differt ergo certitudo ab evidentia, quod certitudo actus sit ita verus, vt non possit esse falsus; evidentia verò sit actus circa obiectum, cui non potest intellectus dissentiri. In fide diuina certitudo est sine vlla evidentia, nullus autem esse potest actus euidentis, qui non sit etiam certus. Cum autem scientia differat à fide, debet actus scientiæ habere non solum certitudinem,

Quæst. I. Sect. II. de Actu scientiæ. 611

rudinem, sed etiam euidentiā. Quomodo autem Theologia possit esse scientia, cum nitatur principiis reuelatis, quæ obscura sunt, suo loco dictum est; loquor enim nunc de scientiis purè naturalibus. Cætera de hac euidentiā scientiæ pertinent ad Logicam in libris de demonstratione.

§. II.

Utrum idem actus scientiæ possit simul esse actus fidei & opinionis.

Status controuersie.

Actus fidei cum nitatur testimonio dicentis, quod extrinsecum est obiecto, simpliciter est obsecutus, si testimonium illud obscurum sit: actus autem opinionis non solum ineuidens est, ut fides; sed etiam incertus, quia nititur medio solum probabili; & quod potest aliter se habere. Semper ergo actus opinionis includit formidinem, saltem potentialem. Qui enim opinatur, sic assentitur, ut possit formidare de falsitate sui assensus. Aliquando autem habet etiam adiunctam formidinem actuale. Difficultas ergo est apud Philosophos celeberrima, utrum idem actus possit per diuersa media simul esse euidens & ineuidens, certus & probabilis; atque adeo idem assensus esse actus trium habituum; scientiæ, fidei, & opinionis.

Triplicis dubitatio.

Ratio enim dubitandi est primò, quia si non posset idem actus esse assensus scientiæ, fidei & opinionis, esset maximè, quia euidentiā & ineuidentiā, certitudinem & incertitudinem contradictoriè opponuntur: illa ratio nulla est, quia ibi non est oppositio contradictoria, ubi affirmatio & negatio de eodem dicuntur ratione diuersorum. Sed actus ille qui esset fides, scientia, & opinio, esset euidens & ineuidens, certus & incertus ratione plurium mediorum: ergo in illo actu nulla est contradictio.

Secundò. Eadem visio habere potest plura obiecta contraria; video enim vno & eodem actu album & nigrum; cognosco simul, & per modum vnius plura obiecta inter se contraria: ergo potest idem actus habere multa motiua, quorum vnum sit euidens, alterum ineuidens.

Tertiò. Eadem species intelligibilis Angeli repræsentat innumera obiecta totalia, & opposita: ergo non implicat ut idem actus habeat plura motiua totalia.

Conclusio negans.

Dico primò, implicare omnino contradictionem, ut vnus & idem actus, etiam ratione diuersorum motiuorum, sit actus scientiæ, fidei, & opinionis. Ita docent communiter Theologi omnes, & Philosophi, contra Durandum & paucos Recentiores.

Probatio.

Ratio est, quia ut argumentabar in tractatu de Fide, chimæra non magis est impossibilis, quàm actus qui simul ex diuersis motiuis totalibus sit actus fidei, opinionis & scientiæ: sed chimæra est absolute ac simpliciter impossibilis: ergo impossibilis etiam est actus qui sit actus scientiæ, fidei & opinionis. Probatur maior. Idem chimæra implicat, quia esset vnum animal constans ex pluribus essentiis totalibus specie diuersis: sed actus fidei, scientiæ, & opinionis, esset etiam vnum quid constans ex pluribus essentiis totalibus specie diuersis; fides enim, scientia, & opinio, tam sunt essentiæ totales diuersæ, quàm leo, draco, & capra: ergo ille actus tam implicat quàm chimæra. Neque video vllam prorsus disparitatem; si enim dixeris chimæram constare ex pluribus es-

Assentiis totalibus, actum autem fidei, scientiæ, & opinionis habere solum essentiæ parciales diuersas. Contrà instari potest. Essentiæ fidei non minus est totalis essentiā in se, quàm essentiā leonis; idem autem incipit esse partialis in isto actu, quia iungitur alteri essentiæ: ergo in chimæra non sunt minus essentiæ parciales, quàm in isto actu, qui est fides, scientia, & opinio. Imò argumentor vltèrius. Idem essentiæ leonis, draconis, & capræ non possunt conuenire in vnum animal, quia sunt essentiæ totales in seipsis: sed essentiæ fidei, opinionis, & scientiæ non sunt minus in seipsis totales, quàm essentiæ illorum animalium: ergo essentiæ fidei, opinionis & scientiæ non possunt magis conuenire in vnum actum, quàm essentiæ illorum trium animalium in vnum animal. Omnia igitur argumenta, quæ probant implicare chimæram, probant implicare istum actum.

Ad primam respondeo, falsò aduersarios supponere, implicantiā huius actus peti ex eo, quod contradictoriè implicat ut aliquid ratione diuersorum habeat euidentiā, & ineuidentiā; hoc enim statim ostendam nullo modo esse impossibile. Si ergo idem actus habere posset duo motiua totalia, facillè concederem euidentiā & ineuidentiā stare posse in eodem actu; itaque ad argumentum absolute negatur maior propositio.

Ad secundam respondeo eandem visionem habere posse plura obiecta particularia contraria, non posse habere plura obiecta formalia totalia, quia plures haberet essentiæ totales, quod est chimæram esse. Video ergo simul album & nigrum, vel per plures simul actus, vel per vnum actum sub vnica ratione formali communi duobus illis obiectis: quæ licet in ratione rei sint contraria, tamen conueniunt in aliqua communi ratione obiecti, nempe in ratione visibilis. Cognosco simul per modum vnius plura obiecta, quatenus conueniunt in communi aliqua ratione obiecti; actus autem qui esset scientia, fides, & opinio, haberet tria motiua totalia disparata, neque in illa tenderet sub vna ratione formali, alioqui nec esset scientia, nec fides, nec opinio; quia fides vtitur autoritate tanquam motiuo vltimato; scientia vltimò assentitur propter motiuum necessarium: est ergo aperta disparitas.

DAd tertiam de speciebus intelligibilibus angelicis, quæ dicuntur esse vniuersales, eadem responsio est; nam illæ repræsentant obiecta plurima prout conueniunt in aliqua communi ratione formali sub qua repræsentantur. Vnde nego, illa esse obiecta totalia. Est ergo aperta disparitas, quia ista species multa repræsentans, non habet plures essentiæ, cum vnum habeat obiectum formale; actus autem scientiæ, fidei & opinionis haberet plures essentiæ, & esset in specie scientiæ, in specie fidei, in specie opinionis.

§. III.

Utrum actus scientiæ possit simul esse in eodem intellectu cum actibus fidei & opinionis.

Posito, quod actus scientiæ non possit esse actus fidei & opinionis, adhuc quaritur, utrum actus scientiæ non solum à seipso excludat fidem & opinionem, sed etiam ab eodem intellectu in quo est; ita ut in subiecto ubi est actualis scientia euidens & certa, ibi esse non possit opinio incerta, & fides ineuidens. De qua controuersia fuse

Solutio primæ dubitationis.

Solutio secundæ.

Solutio tertiæ.

fusè dictum est secunda secundæ, dum egi de actu fidei; quibus vix habeo quod addam.

Prima dubitatio.

Ratio enim dubitandi primò est, quia contraria, imò contradictoria ex eodem subiecto se necessarid expellunt, euidencia & ineuidencia tam opponuntur contradictoriè, aut priuatiuè, quàm lux & tenebræ, cæcitas & visus: ergo sicut implicat vt in eodem aère, etiam respectu diuersorum sint lux & tenebræ, cæcitas & visus; sic implicat vt in eodem intellectu etiam respectu diuersorum actuum, & diuersorum mediolorum simul sint euidencia scientiæ, & ineuidencia fidei ac opinionis.

Secunda dubitatio.

Secundò. Certitudo actualis, & formido actualis non magis inuicem pugnant, quàm actualis euidencia, & actualis ineuidencia: sed actualis certitudo & actualis formido non possunt esse simul, etiam respectu diuersorum motuorum: ergo non possunt etiam esse simul actualis euidencia & actualis ineuidencia.

Tertia dubitatio.

Tertiò. Implicat vt in eodem intellectu simul sint de eodem obiecto assensus & dissensus, quantumcumque illi sint plures actus: ergo implicat similiter vt simul sint actus euidens, & actus ineuidens; actus certus, & actus incertus, importans formidinem, qualis est opinio.

Secunda conclusio affirmans.

Dico secundò, posse saltem diuinitus esse in eodem intellectu actum scientiæ cum actibus fidei & opinionis. Ita olim probauimus contra plures Philosophos & Theologos.

Prima ratio.

Ratio autem primò erat, quia duæ veritates & virtutes intellectuales nunquam inuicem pugnant: sed fides, saltem diuina, & scientia sunt duæ virtutes intellectuales, & earum obiecta sunt duæ veritates: ergo fides & scientia etiam actuales non inuicem pugnant: ergo possunt esse simul. Maior nota est, quia veritas non est opposita nisi falsitati; & virtus non est opposita nisi vitio, sicut lux non est opposita nisi tenebris.

Secunda ratio.

Secundò actus scientiæ non magis excludit ab eodem intellectu actum fidei & opinionis, quàm actus scientiæ intuitiue actum scientiæ abstractiue: sed actus scientiæ intuitiue, & actus scientiæ abstractiue simul sunt, vt patet in Beatis: ergo actus etiam fidei, & actus scientiæ possunt esse simul. Probatur maior. Idè scientia abstractiua, quæ exigit obiectum absens, potest esse simul cum intuitiua, quæ exigit obiectum præsens; quia scientia abstractiua non exigit obiectum præsens respectu intellectus, sed tantum respectu medij, per quod cognoscitur: sed fides & opinio non requirunt ineuidenciam obiecti respectu intellectus, in quo sunt; sed tantum respectu medij, per quod cognoscitur: ergo eodem modo repugnant scientia abstractiua, & intuitiua, quò scientia & fides. Cur enim scientia propter obiectum euidens excludit fidem de obiecto ineuidenti; scientia verò de obiecto præsentem non excludit scientiam abstractiua de obiecto absenti.

Tertia ratio.

Tertiò. Constat experientiâ nos posse assentiri ex motiua probabili, cui assensus ex medio demonstratiuo; nam multas eiusdem rei solemus afferre rationes, quarum aliquæ sunt tantum probabiles. Denique sæpe aliquis eidem rei assentitur propter duo motiua, quæ putat esse scientifica; quorum vnum est duntaxat probabile: ille tunc habet actum scientiæ simul cum actu opinionis; nam assensus ex motiua quod probabile tantum est, actus est opinionis; & assensus qui est ex motiua demonstratiua est actus scientiæ: ergo illi actus possunt esse simul.

Ad primum respondeo, euidenciam & ineuidenciam opponi contradictoriè, quando respiciunt idem motiuum; non opponi quando motiuum idem non respiciunt. Neque par est ratio lucis & tenebrarum; cæcitas, facultatis videndi ac visionis; & euidenciæ ac ineuidenciæ: quia tenebræ absolute negant lucem in eo subiecto, in quo sunt, & cæcitas etiam in subiecto in quo est negat facultatem videndi: at verò ineuidencia negat quidem euidenciam in eo actu in quo est, sed non negat eum in eo intellectu in quo est; actus enim ineuidens est ille, qui ex vi motiui non cogit intellectum ad assensum, sed impedit vt intellectus ex vi alterius motiui ad hoc ipsum necessitetur, ad quod non necessitabatur ex vi alterius motiui. Quando ergo dicitur aer esse tenebrosus, significatur nullam in eo esse lucem; & quando dicitur aliquis esse cæcus, significatur illum omnino carere facultate videndi. Euidencia igitur, & ineuidencia non comparantur sicut lux & tenebræ; sed sicut paruum & magnum lumen.

Ad secundam respondeo negando maiorem, quod nimirum actualis certitudo, & actualis formido non magis pugnent inuicem, quàm actualis euidencia & actualis ineuidencia; disparitas enim est, quia actus scientiæ qui est euidens, & actus ineuidens affirmant existentiam eiusdem obiecti, vnde fit, vt dixi, vt actus ineuidens neget duntaxat euidenciam in seipso, non autem in intellectu, in quo est; ideoque solum opponuntur ratione obiecti formalis; formido autem actualis negat existentiam obiecti, quàm affirmat actus certus; ideoque formido actualis negat certitudinem non tantum in seipsa, sed etiam in intellectu, qui actu formidat, quia non excludit duntaxat obiectum formale, sed etiam obiectum materiale: nemo autem simul & semel dicere potest aliquid pro certo esse, & tamen dubitare an sit.

Ad tertiam eadem responsio est; implicat enim vt assensus, & dissensus de obiecto eodem sint simul; assensus enim affirmat rem esse, dissensus negat esse illam rem eandem. Pugnant ergo ratione intellectus eiusdem, quia vnus excludit obiectum materiale & formale, quod alter affirmat. Opinio ergo importat formidinem aptitudinalem, non importat formidinem actualem, vt constat ex sequenti sectione.

SECTIO III.

De habitu scientiæ generatim.

Post obiectum & actum scientiæ, sequitur habitus, quo actus ille velut sigillum ceræ impressum consignat intellectum, & veluti diuinitura moriens mater illum fecundat duratura in perenni prole, cum ipsa nascendo moriatur. Supponenda verò sunt hoc loco quæcumque de habitibus in genere traduntur disputatione vltima de anima; & de habitu scientiæ tria sunt generatim ponenda. Primò eius vnitas, verum scilicet vnica tantum sit scientia totalis: secundò multiplex eius diuisio: tertiò comparatio habitus scientiæ cum reliquis habitibus intellectus.

Quæst. I. Sect. III. de Habitu scientiæ. 613

§. I.

Virtus scientia, siue virtus unica tantum sit scientia totalis habitualis.

Sensere doctissimi plures Philosophi, Mathematicam, & Physicam non esse plures habitus scientiæ totales & adequatos, sed esse duntaxat partes vnius habitus totalis, cuius obiectum sit omne scibile. Fuit enim hæc sententia Platonis apud Alcinoium de doctrina Platonis, cap. 4. & 6. Ita etiam docent Picius Pererius lib. 13. *euerfionis singularis certaminis*, sect. 6. & 7. Pererius lib. 1. *Physiol.* cap. 8. & alij citati à Durando quæst. 4. prologi, num. 7. putantque probabilem sententiam Hæc. disp. 1. *metaphysica*, Auerſa intro *Metaphysica*.

Prima dubitatio.

Ratio autem dubitandi est primò, quia non requiritur ad vnitatem scientiæ totalis nisi subordinatio plurium habituum ad vnum obiectum formale; non enim alio modo Physica vna est scientia, & temperantia est vna virtus: sed omnes habitus scientiæ subordinati sunt vni rationi formali, scilicet enti propterea est scibile; scilicet enim vna est ratio formalis, quam respiciunt, & cui possunt scientiæ omnes subordinari: neque intelligibilitas magis est ratio specificans vnam potentiam intellectuam, quam scibilitas specificans vnam scientiam totalem: ergo vnica tantum est scientia totalis, cuius partes sint omnes scientiæ.

Secunda dubitatio.

Secundò, Illa scientia quæ agit de ente in communi est vna scientia, cum ea quæ agit in particulari de quolibet ente: sed vna est scientia quæ agit de ente in communi: ergo vna est scientia quæ agit de quolibet ente in particulari: ergo vnica tantum est scientia. Probatur maior, Physica vna est scientia quæ agit de quolibet corpore in particulari ex eo quod agit de corpore in communi: ergo scientia quæ agit de ente in communi, debet etiam agere de quolibet ente in particulari.

Tertia dubitatio.

Tertiò, Si essent plures scientiæ totales, deberent hoc habere propter diuersum modum tendendi in sua obiecta: sed modus tendendi scientiarum vnicus est, scilicet cum euidencia, certitudine ac discursu: ergo vnica scientia. Et sanè sicut vna est fides, quæ omnia creduntur propter diuinam auctoritatem; ita vna scientia est, quæ sciuntur omnia per demonstrationem.

Quarta dubitatio.

Quartò, Quoties per eadem principia probantur conclusiones, eadem est scientia: sed per vniuersalissima principia Metaphysicæ probantur conclusiones omnium scientiarum per reductionem ad impossibile: ergo vna est scientia.

Conclusio.

Dico primò, probabilius omnino videri, quod scientiæ totales habituales sunt reuerà plures inter se prorsus distinctæ ac separatæ. Ita communius docent Philosophi cum Aristotele.

Prima ratio.

Primò enim si esset vna scientia totalis, cuius obiectum esset omne scibile, vnicus etiam esset habitus in intellectu, cuius obiectum esset omne intelligibile; vnus in voluntate, cuius obiectum esset omne appetibile; sique scientia & error, virtus & vitium non essent distincti habitus: imò vnus in toto animali erit sensus, cuius obiectum erit omne sensibile.

Secunda ratio.

Secundò vnica scientia totalis non habet modum procedendi nisi vnicum: sed scientiæ naturales diuersum habent modum tendendi: ergo non sunt vnica scientia. Maior nota est, quia modus

R.P. de Rhodes curs. Philosoph.

A procedendi est ipse modus tendendi, qui non potest in vna scientia esse multiplex. Minor probatur, quia si vnus esset procedendi modus in Physica & Metaphysica, Physica posset abstrahere ab omni materia, & Metaphysica posset ab omni materia non abstrahere: hoc autem est absurdum, vt constabit ex sequentibus.

Solutio primæ dubitationis.

Ad primam respondeo negando, quod omnes habitus scientiæ sint subordinati vni rationi formali, nimirum enti propterea est scibile; ratio enim entis, propterea est scibile, non est vna tantum obiectiua ratio, propter diuersum modum procedendi scientiarum diuersarum; quia vt ratio aliqua obiectiua vnica sit, debet attingi eodem modo: sed ratio scibilitatis non potest attingi eodem modo, cum Metaphysica ens attingat vt abstrahit ab omni materia; Mathematica propterea abstrahit à materia sensibili; Physica propterea abstrahit à materia signata: vnde patet disparem esse rationem intelligibilitatis & scibilitatis, quia intelligibilitas in omnibus obiectis attingitur eodem modo; ideò est vnica ratio formalis in obiecto intellectus. Scibilitas autem cum attingatur sub diuersis abstractionibus, non est vnica ratio formalis scientiæ.

Solutio secundæ.

Ad secundam resp. distinguendo maiorem. Scientia quæ agit de ente in communi, agit etiam de quolibet ente in particulari, propterea considerato sub eadem ratione formali, & sub eadem abstractione, concedo; propterea considerato sub qualibet abstractione, nego. Ad minorem: sed vna scientia agit de ente in communi, sub vna tantum abstractione, concedo; sub qualibet abstractione, nego. Agit videlicet Metaphysica de ente in communi, & de quolibet ente in particulari sub abstractione ab omni materia, etiam intelligibili; eodemque modo Physica agit de corpore in communi, propterea abstrahit à materia singulari, & de quocunque corpore in particulari, sed sub eadem abstractione.

Solutio tertiæ.

Ad tertiam resp. satis ostensum esse, quod modus tendendi in obiecta non est vnicus in scientiis; sicut neque verum est, quod modus tendendi cum euidencia & certitudine ac discursu sit vnicus; quia diuersæ scientiæ subsunt diuersis abstractionibus. Vnde disparitas est habitus fidei, qui vnicus est propter motium extrinsecum specie vnicum, quod eodem etiam modo attingitur.

Solutio quartæ.

Ad quartam distinguitur maior. Quoties per eadem principia propria probantur conclusiones à priori, illæ pertinent ad eandem scientiam, concedo; quoties illæ non probantur nisi per eadem principia communia per reductionem ad impossibile, nego conclusiones illas pertinere ad eandem scientiam. Conclusiones omnes scientiarum probantur per illa vniuersalissima principia, per reductionem ad impossibile; non probantur à priori tanquam per principia propria.

§. II.

Quenam sint propria diuisiones scientiarum; & primum diuisio earum in practicas & speculatiuas.

Dixi scientiam vnica non esse; sed illam in varias species diuidi: nunc videndum restat, quanam sint species, in quas illa diuiditur. Video autem duas potissimum diuisiones esse, in quibus esse

FFF

esse possit difficultas. Prima est diuisio scientiæ in speculatiuam & practicam: secunda est diuisio in subalternantem & subalternatam. Diuisio in speculatiuam & practicam ut intelligi recte possit, videndum est, quænam sit propria ratio habitus speculatiui & practici, unde illa petatur, utrum sit essentialis, utrum adæquata. De qua re disputant accuratè Vasquez 1. p. disp. 8. cap. 5. Suarez cap. 13. Gillius lib. 1. tract. 5. à c. 1. ad 8.

Prima dubitatio.

Ratio ergo dubitandi est primò, quia illud est differentia essentialis scientiæ, per quod scientia diuiditur in membra specie diuersa: sed per speculationem & praxin scientia diuiditur in membra specie diuersa: ergo ratio speculatiui & practici est differentia essentialis scientiarum.

Secunda.

Secundò. Illud est essentialis differentia, quo posito ponitur habitus scientiæ; quo sublato tollitur: sublata ratione speculatiui & practici, tollitur scientia; & illa posita, ponitur. v. g. Deus propter speculabilem pertinet ad obiectum Metaphysicæ; si autem consideretur ut amandus, pertinet ad Moralem. Angelus propter factibilem, pertinet ad fabricum; propter speculabilem ad Mathematicum: ergo rationes speculatiui & practici sunt essentielles differentie scientiarum. Confirmatur, quia illæ rationes petuntur ab obiecto formali: ergo sunt essentielles.

Tertia.

Tertiò. Videtur diuisio scientiæ in speculatiuam & practicam, non esse omnino adæquata, quia datur aliqua scientia, partim speculatiua, partim practica; sicut fides speculatiua & practica est: neque videtur dispar esse ratio fidei & scientiæ; imò aliquæ scientiæ practicæ habent plures conclusiones speculatiuas: ergo illæ sunt speculatiuæ.

Definitio scientiæ speculatiuæ & practicæ.

Dico secundò, scientiam speculatiuam illam appellari, cuius finis intrinsecus est cognitio proprii obiecti, in qua ita sistit, ut ad opus non progrediatur; scientiam verò practicam, cuius finis intrinsecus est operatio aliqua, quæ propriè vocatur praxis. Probatione non eget conclusio, sed explicatio; est enim obsecrum quid significet praxis, quid notitia practica.

Quid sit praxis.

Obserua itaque primò, praxin sic definiti, *Est operatio quacunque intellectualis natura regulabilis per rationem.* Primò est operatio quacunque, idest cuiuscunque potentie humane, siue intellectus, siue voluntatis, siue aliarum potentiarum: contra Scotum, qui negat operationes intellectus esse praxes, cum illæ sint speculationes; implicet autem ut speculatio sit praxis. Verum tota ratio praxeos in eo posita est, quod sit actus regulabilis per actum intellectus: sed plerique actus intellectus regulantur per alios actus intellectus, ut patet ex directione operationum mentis: ergo actus etiam intellectus sunt praxes. Neque verum est, quod omnis actus intellectus sit speculatio; non enim sufficit ad speculationem ut sit cognitio, sed requiritur ut sit cognitio, quæ ad opus non dirigatur; omnis enim cognitio, quæ dirigit aliam, est notitia practica; quæ verò dirigitur, est praxis.

Nomine rationis quid significetur.

Secundò praxis est operatio, quæ possit regulari, idest fieri conformis rationi: ubi nomine rationis significatur dictamen intellectus præscriptoris aliquid fieri, vel non fieri, siue rectè illud dicet, siue non; actus enim vitiosi, & errores artis actus sunt practici; neque tamen sunt conformes rationi rectæ. Praxis ergo est actio qualibet hominis, quæ dirigi potest per intellectum dictantem aliquid fieri.

A Obserua secundò, notitiam practicam, videlicet illam quæ versatur circa praxim, rectè definiti, *Est cognitio quæ apta est ex se dirigere actionem ad quam natura rationalis.* Notitia enim speculatiua versatur circa suum obiectum, non illud regulando, sed solum cognoscendo: cognosco v. g. materiam esse partem compositi physici, ubi nihil est quod cognitio mea regulet. Notitia verò practica circa suum obiectum immediatè versatur illud dirigendo; v. g. illa cognitio, *Temperatè viuendum est cibo*; est de se regulatiua moderatæ comestitionis. Notitia ergo practica duplex habet obiectum. Proximum est semper actio aliqua potentie humane, quam regulat, & à qua specificatur, ut in exemplo dato comestio moderata. Remotum est aliqua res, circa quam versatur praxis, ut in dato exemplo cibus; & hoc non specificat nisi radicaliter notitiam practicam, quatenus specificat praxim, per quam specificatur notitia practica.

Denique notitia practica dicitur esse apta ex se, quia duplex in qualibet notitia est finis, alter extrinsecus ipsius scientis, alter intrinsecus ipsius scientiæ. Finis extrinsecus est is, ad quem pro arbitrio suam cognitionem aliquis dirigit, ut cum aliquis Mathematicam addiscit ut arcem extrinsecæ arcis adificatio est finis extrinsecus huius cognitionis, neque sufficit ad notitiam practicam ut illa directiua sit actionum, quas ex fine extrinsecò sibi aliquis præsinit, sed requiritur ut ex intrinsecò fine directiua sit huiusmodi operationum; alioqui scientia qualibet speculatiua esset practica, cum nulla sit quam ex amore virtutis, aut etiam ex amore lucri quisque addiscere non possit.

Est igitur notitia practica velut idea actionis faciendæ, sicut pictor dum de imagine pingenda cogitat, praxis est ipsa depictio imaginis, cuius obiectum est imago, notitia verò practica est cognitio, quæ pictor scit hoc, vel hoc modo pingendam esse imaginem.

Si verò quaratur, unde peti possit distinctio notitiæ practicæ à speculatiua, notum est illam non peti ab obiecto materiali, cum circa idem obiectum materiale possit versari utraque notitia: v. g. circa Deum versatur Metaphysica, & Moralis. Petitur ergo solum ab obiecto formali, & à fine intrinsecò utriusque notitiæ; quod nimirum notitia practica versetur circa obiectum operabile, idest tradendo præcepta illius faciendi; speculatiua versetur vel circa obiectum non operabile, vel non propter operabile, non tradendo scilicet præcepta eius faciendi.

Dico tertiò rationem speculatiui & practici non esse differentias essentielles scientiarum & habituum, sed esse solum condiciones & affectiones inseparabiles.

Ratio est, quia illud non est differentia essentialis alicuius habitus, quod non est eius obiectum formale, ratio scilicet assentiendi obiecto: sed ratio speculatiui & practici non est motuum assentiendi, sed conditio solum aliqua illi motui adiuncta: ergo non sunt differentie essentielles.

Dico quartò, diuisionem scientiæ in speculatiuam & practicam ita esse adæquatam, ut nulla speculatiua scientia purè naturalis possit esse partim speculatiua, partim practica. Ita omnino colligitur ex S. Thoma 1. p. q. 1. art. 4. ubi ait id interesse inter Theologiam & scientias purè philosophicas, quod Theologia sit speculatiua simul & practica, quia obiectum eius remotum est Dei reuelatio, proximum autem sint articuli reuelati, propter cognoscibiles

biles per discursum; scientiæ verò naturales sint vel speculatiuæ simpliciter, vel simpliciter practiæ.

Probatio.

Ratio ergo est, quia nullus habitus potest esse speculatiuus & practicus, nisi habeat obiectum formale speculabile simul & practicum: sed implicat ut habitus aliquis scientiæ habeat obiectum formale speculabile simul & practicum, quia illud motuum identificaretur rebus contradictoriè oppositis: ergo implicat ut eadem scientia naturalis sit speculatiua simul & practica. Deinde nullus habitus potest esse speculatiuus & practicus, nisi ratio illa utraque petatur ex parte obiecti vel materialis, vel formalis: ex neutro peti potest in scientiis naturalibus. Non ex parte motui, quia ut dixi, rei eidem non possunt conuenire rationes contradictoriè oppositæ. Non ex parte obiecti materialis, quia non potest ratio illa utraque conuenire obiecto materiali, cui motuum est intrinsecum, quin etiam conueniat motui. Et in hoc est disparitas scientiarum, quæ nituntur motui intrinseco obiectis materialibus; & habituum, qui habent motiua prorsus extrinseca, cuiusmodi est fides, cuius motuum est authoritatis dicentis; nam fides est speculatiua ratione obiecti formalis; practica verò ratione aliquorum obiectorum materialium, quibus authoritas illa extrinseca est. Sic enim conueniunt eidem praxis & speculatio ratione diuerforum obiectorum, etiam materialium, in quo non est vlla contradictio, qualis esset in scientiis, quæ motuum habent intrinsecum.

Solutio primæ dubitationis.

Ad primam respondeo negando maiorem hanc. Illud est differentia essentialis, per quod scientia diuiditur in specie diuersa; nam sufficit ut sit conditio essentialis, & affectio inseparabilis: sicut nemo dicit abstractiones esse differentias scientiarum, & tamen per abstractiones diuiduntur scientiæ: quæ proportio abstractionis explicat optimè, quomodo speculatio & praxis non sint differentie, sed conditiones essentielles.

Solutio secundæ.

Ad secundam respondeo distinguendo maiorem. Illa est differentia essentialis habituum, quæ sublata tollitur primariò & per se ipse habitus, concedo; quæ sublata tollitur consequenter, nego. Sed sublata ratione speculatiui & practici, tollitur habitus consequenter & necessariò, concedo; primariò & per se, nego. Eodem modo ac sublata abstractione, tollitur consequenter ratio habitus. Ad confirmationem negatur, illud esse differentiam essentialem, quod petitur ab obiecto formali; quia ipsum obiectum formale differentia est essentialis; quod verò petitur ab obiecto formali, est essentialis & inseparabilis conditio.

Solutio tertiæ.

Ad tertiam patet ex probatione vltimæ conclusionis discrimen fidei, quæ habet motuum extrinsecum; & scientiarum naturalium. Neque verum est, vllam in scientiis practicis esse conclusionem speculatiuam, quia licet illa demonstrent multas proprietates obiecti sui, & licet habeant notitias multas vniuersales; illæ tamen notitiæ sunt purè practiæ, quia totæ diriguntur ad regulandam praxin.

S. II.

Diuisio scientiæ in subalternantem & subalternatam.

Quid sit scientia subalternata.

Subalternari dicitur alteri vna scientia, quando est sub illa. Subalternata vocatur illa, quæ alteri subest: subalternans illa, sub qua est altera. R. P. de Rhodis curs. Philosoph.

Ara. De hac diuisione scientiæ agunt Suarez *disp. 1. sect. 5. Gillius lib. 1. tract. 6. cap. 5.* Ego breuiter quarto primùm, quomodo illæ distinguantur penes obiecta; deinde quomodo differant penes principia, vnde colligi faciliè possunt conditiones subalternationis scientiarum.

Ratio enim dubitandi primò est, quia Philosophus discrimen assignat scientiæ subalternantis à subalternata, quod subalternans scit *proprie quid*, subalternata verò scit quia: ergo hæ scientiæ non habent idem obiectum, sed obiectum vnius causa est obiecti alterius. Imò cum non participant eandem abstractionem, non videntur pertinere ad idem genus scientiæ.

Prima dubitatio.

Secundò non potest dici, quod scientiæ subalternatæ obiectum addit aliquod accidens obiecto scientiæ subalternantis; sic enim obiectum scientiæ subalternantis erit ens per accidens. Imò Naturalis subalternatur Astrologiæ, & tamen sine accidente superaddito idem cognoscit, quod illa. Machinatiua subalternatur Stereometriæ, siue illi quæ agit de solidis; & tamen utraque considerat figuras easdem ædificiorum. Denique sequitur Musicam & Opticam subalternari Physicæ; nam illa considerat sonum, ista visum. Et dari eodem modo debet scientia specialis de linea recta, & de linea alba.

Secundæ.

Tertiò scientia subalternata vel sumit pro suis præmissis conclusiones scientiæ subalternantis vel ex sola fide notas, vel ut probatas. Si primùm, non est vera scientia; si secundum, cognoscit propter quid non minùs quàm subalternans: ergo non debet assumere conclusiones subalternantis.

Tertiæ.

Dico primò, scientiam subalternatam idem habere obiectum, quod habet scientia subalternans, sed certæ tamen materiæ applicatum, & auctum accidentali aliqua differentia, cui annexa sit specialis aliqua scibilitas. Tres sunt partes conclusionis sigillatim probandæ ac explicandæ.

Assertio tripartita.

Prima docet idem esse obiectum vtriusque scientiæ. Cum enim scientia subalternata propriè dicta illa sit, quæ est sub alia; idè autem vna sit sub alia, quia vna idem habet obiectum quod alia, certè sequitur idem esse obiectum scientiæ subalternatæ, quod est obiectum subalternantis. Probatur, quia scientia subalternans cognoscit propter quid; scientia verò subalternata, cognoscit quia: ergo utraque circa idem obiectum versatur. Neque sufficit v. g. ut finis vnius ordinetur ad finem alterius: v. g. frænofactoria non propriè subordinatur equestri. Neque necesse est ut vna quibuscumque utatur principiis, quibus utitur altera; v. g. chirurgia impropiè subalternatur Geometriæ, tamen accipiat hoc eius principium, *Figura isoperimetra maior est circulari*; hinc enim cognoscit chirurgus, vulnera rotunda curari difficilius.

Idem esse obiectum vtriusque.

Secunda pars negat, illud obiectum esse omninò idem. Ratio est, quia nulla scientia egredi potest extra fines obiecti sui adequati, cognoscendo aliquid quod sit extra propriam abstractionem; v. g. ut Geometria cognoscat aliquid, quod non abstrahat à materia sensibili: sed obiectum scientiæ subalternatæ non habet abstractionem scientiæ subalternantis, ut statim probabitur; v. g. Naturalis cognoscit tempestates nasci ex talium astorum conjunctione, quod Astrologia non cognoscit.

Obiectum aliquo modo est diuersum.

Discrimen
accidentale.

Tertia pars docet, quomodo vtrumque illud obiectum diuersum sit. Dupliciter enim potest obiectum vnum sub altero contineri. Primum quidditativè, quando species illius est, v.g. cælum species est corporis naturalis. Secundò addendo illi accidentalem aliquam differentiã, seu applicando illud certæ materiæ, quæ faciat illud obiectum speciali aliquo modo scibile; sic enim idem est obiectum illius, sed minùs latè patens, & restrictum ad certam aliquam materiam, cui applicatur: v.g. obiectum Arithmeticæ est numerus, obiectum verò Musicæ numerus sonorus; sic enim numerus restringitur & applicatur sono, idè Musica subalternatur Arithmeticæ. Partiales autem scientiæ de particularibus generibus & speciebus corporis naturalis non subalternantur scientiæ Physicæ, quia non contrahunt obiectum eius per aliquid accidentale & extrinsecum, sed per differentias essentielles ipsi obiecto; scientia verò subalternata obiecto subalternantis addit aliquod accidens, applicando illud certæ alicui materiæ.

Neque tamen sufficit quodlibet accidens, alioqui specialis daretur scientia de linea recta, de linea alba, &c. sed debet esse huiusmodi accidens, ut ex tali coniunctione resulet aliqua scibilitas per se subordinata scibilitati scientiæ subalternantis, ut numerus propter sonorus specialiori modo est scibilis, quàm numerus in communi.

Dico secundò. Scientia subalternata sumit à subalternante omnia sua principia, ita ut omnes præmissæ scientiæ subalternatæ sint conclusiones subalternantis, sicque scientia subalternata in eo solo est scientia, qui habet subalternantem.

Ratio est, quia scientia subalternans, ut ex Philosopho dixi, cognoscit *propter quid*; subalternata verò cognoscit *quia*. Hoc autem verum esse non potest, nisi præmissæ demonstrationum scientiæ subalternatæ sint conclusiones scientiæ subalternantis: ergo, &c. Inde autem omninò sequitur, quod scientia subalternata in eo non sit scientia qui non habet subalternantem; quia omnis demonstratio debet habere præmissas evidentes; non sunt autem evidentes nisi ut probatæ per scientiam subalternantem.

Solutio prima
dubitatur.

Ad primam respondeo verum quidem esse, quod scientia subalternans cognoscit *propter quid*, subalternata verò cognoscit *quia*; & tamen idem est vtriusque obiectum. Quia illud *propter quid*, non est ipsum obiectum, sed passio illius obiecti circa quod versatur scientia subalternans. Ad id quod additur de abstractione, respondeo scientias subalternatas pertinere ad idem genus, & ad eandem speciem ipsius scientiæ subalternantis, non quidem propter illa esse purè talis; sed esse scientias medias, eo quod sint contractiores, neque puram illam abstractionem tam perfectè participant: v.g. Geometria & Arithmetica sunt purè mathematicæ, quia omninò abstrahunt à materia sensibili; Astrologia verò & perspectiva sunt scientiæ mathematicæ quodammodo mediæ, quia sunt de re contracta ad materiam sensibilem; pertinent tamen ad eandem scientiam, quia participant eandem abstractionem non ita perfectè, quia sunt de re quæ abstrahi ex sua natura potest à tali vel tali materia sensibili; Musica de numeris, Astrologia de mensuris.

Solutio secunda.

Ad secundam respondeo ens per accidens, quod est ordinatum, esse aliquid scibile; huiusmodi autem est obiectum scientiæ subalternatæ, quod licet sit ens per accidens in ratione rei, tamen in ratione scibilis est verum ens per se; nam Musica

v.g. totum hoc non habet pro obiecto numerum & sonum, sed numerum propter est in sono, quod non est ens per accidens. Similiter perspectiva non considerat lineam & visum, sed lineam propter est in materia visuali; alias enim lineas non considerat. Nego autem, quod Nautalis consideret obiectum omninò idem quod considerat Astrologia, & quod Machinaria idem planè obiectum consideret, quod considerat Stereometria; sed idem modificatum per differentiam accidentalem, quia Astrologia considerat coniunctiones astrorum secundum numerum, & proportionem; neque curat naturales eorum qualitates & prognostica tempestatum, quæ considerantur à nauta. Stereometria quoque abstrahit ab omni materia sensibili, non autem machinaria, quæ considerat corpora solida cum qualitatibus requisitis ad materiam ædificij.

Ad tertiam constat ex vltima conclusione, scientiam subalternatam sumere suas præmissas, ut patet probatas à scientia subalternante, neque sine illa esse scientiam, quamvis nullo modo sciat propter quid; nam illud sola cognoscit scientia subalternans.

Colliges ex his, quænam scientiæ aliis sint subalternatæ. Primum enim falsum est, omnes scientias subalternari Metaphysicæ, ut dicam *quæst.* 2. Deinde malè dixere aliqui, solas scientias Mathematicas esse subalternantes & subalternatas; probabilis enim est, quod Physicæ subalternantur Medicinæ, Agricultura, Pictura, Ars nauigandi & venandi.

§. IV.

Comparatio scientiæ cum aliis habitibus intellectus.

Habitus, qui sunt in intellectu, & iuvant cognitionem, quidam appellantur virtutes, quia semper attingunt verum; & vulgò numerantur quinque; intellectus, seu habitus principiorum, sapientia, scientia, prudentia, & ars; quidam virtutes non sunt, quia potest eis subesse falsum, & sunt fides humana & opinio; fides enim diuina vera est virtus intellectiva. Non queritur vtrum scientia & sapientia inuicem distinguantur; sapientia enim scientia est perfectissima, quæ probat suum obiectum per primas & altissimas causas. A prudentia, quæ habitus est cum recta ratione actiuus circa ea quæ sunt homini bona vel mala, differt scientia, quod habeat veras & proprias demonstrationes, nec versetur circa singularia & contingentia; quo etiam modo differt ab arte. De fide & opinione, quomodo possint esse simul cum scientia, dictum est sectione 1.

Superest ergo solum comparatio scientiæ cum habitu primorum principiorum, qui dicitur intellectus; an scilicet ille sit verus habitus distinctus ab habitu scientiæ.

Ratio enim dubitandi est primò, quia omnis habitus tollere debet aliquam difficultatem: sed in assensu principiorum nulla potest esse difficultas, vnde docet Philosophus, habitum hunc naturaliter homini esse inditum: ergo frustra dicitur dari habitum aliquem principiorum.

Secundò si daret talis aliquis habitus, certè non distinguitur ab habitu scientiæ; nam medium & finis pertinent ad eundem habitum: principia & conclusio se habent sicut medium & finis: ergo pertinent ad eundem habitum.

Tertio

Quaest. I. Sect. III. de Habitu scientiæ. 617

Tertiò non distinguuntur isti habitus si ambo sunt discursiui: sed habitus principiorum non minus discursiuus est, quam scientia, principia enim probantur per inductionem: ergo non distinguuntur isti habitus.

Habitus principiorum an sit qualitas.
Dico primò, habitum principiorum, quæ non sunt dignitates, esse veram qualitatem intellectui superadditam, & acquisitam per actus. Sola explanatione conclusio indiget, ad cuius intelligentiam scienda sunt tria, quid sint principia, quot illorum genera, quomodo probentur.

Quid sit & quotuplex principium.
Obserua igitur primò, principium appellari propositionem indemonstrabilem per aliud, quatenus principium est; quæ nimirum ex sola terminorum explanatione cognoscitur, vt, *Quodlibet est, vel non est.* Sunt autem genera duo principiorum, dignitates nimirum, & suppositiones. Dignitates, seu axiomata, sunt principia communia omnibus scientiis, quæ nullo modo possunt demonstrari, sed ex solis terminis, sine discursu, tum doctis, tum indoctis sunt nota: nam vt aliquod axioma sit dignitas, oportet vt commune sit pluribus scientiis, vt cuiuslibet per se notum sit, vt sit omnino indemonstrabile. Suppositiones sunt propositiones particulares scientiarum ex sua natura tales, vt possint demonstrari; quæ tamen non demonstrantur, quia sunt principia.

Varietas principiorum.
Obserua secundo, plura quidem esse principia vniuersalissima, sed illud tamen, *Quodlibet est, vel non est*, implicite in omni demonstratione includi, quia omnis demonstratio potest probari per deductionem ad impossibile, quæ deductio semper in eo principio fundatur. Principia verò secundi generis in qualibet scientia sunt saltem duo, ad quæ tota reuocatur scientia: neque potest esse duntaxat vnum, quia in qualibet demonstratione tres semper sunt termini, qui non possunt in quolibet principio reperiri, sed necessariò sunt duo, quæ petuntur à causa immediata connexionis prædicti; sic enim in priori principio causa illa vnitur prædicato, in posteriori vnitur subiecto.

Quomodo probentur.
Obserua tertiò, dignitates non indigere vlla inductione, aut experimentalis noticia, vt cognoscantur, sed ex solis terminis esse notas: suppositiones autem indigent præuia inductione, vt cognoscantur: v.g. vt cognoscam physicum hoc principium, *Omne corpus naturale est mobile*, oportet vt facta inductione per corpora videam vbiunque naturalitas est, ibi esse mobilitatem.

Sed queritur, vtrum illa inductio exigatur tanquam ratio formalis assentiendi, an verò per modum conditionis & manuuctionis ad assensum sequuntur ex solis terminis, postquam posita fuerit inductio tanquam conditio applicans rationem formalem assensus.

Breuitè dico distinguendum esse; nam principium vel sumitur prout est in propria scientia, cuius est principium; vel sumitur extra demonstrationem. Si secundo modo sumatur, est verè demonstrabile per inductionem, tanquam per rationem assentiendi; & hoc non facit habitus principiorum, qui nullo modo est discursiuus, sed sola Metaphysica, vt rectè declarat Suares *disp. 1. sect. 4. à num. 12.* Si verò priori modo, principia non possunt demonstrari per inductionem, tanquam per rationem formalem assensus, alioqui demonstratio propter quid, demonstraretur per demonstrationem quia; & deinde illa non essent principia, quæ vt talia non probantur per aliud tanquam per rationem assensus.

Colliges ex his, habitum principiorum rectè *R.P. de Rhodis curs. Phil. soph.*

A definiri, *Est habitus intellectus inclinans potentiam intellectiuam ad promptè ac sine difficultate assentiendum principiis immediatè sine vilo discursu.* Vocatur autem intellectus; quia sicut actus voluntatis, quo fertur in finem, dicitur voluntas, eo quod sit primarius illius actus; sic eandem ob causam actus intellectus, quo fertur in principia, quæ in speculatiuis sunt instar finis, dicitur intellectus; quod idem nomen habitui tribuitur versanti circa talem actum. His positis.

Definitio habitus principiorum.

Ratio conclusionis euidentis est, quia dignitates sunt naturaliter notæ, vt nulla sentiri possit conclusio. difficultas in assensu, modò noti sunt termini. Circa suppositiones autem maiorem aliquando, aliàs minorem experimur difficultatem.

B Dico secundo, habitum scientiæ realiter distinctum esse ab habitu principiorum.

An distinctus a scientia sit habitus principiorum.

Ratio est, quia vbiunque ratio assentiendi diuersa est, & diuersus modus assentiendi, diuersus etiam est habitus: in habitu principiorum, & in habitu scientiæ, diuersa est ratio assentiendi; veritas enim incomplexa terminorum cognita per primam operationem, & veritas complexa terminorum cognita per secundam operationem, sunt rationes motiua diuersæ; veritas autem incomplexa terminorum cognita per primam operationem, est ratio motiua habitus principiorum, & ratio motiua scientiæ est veritas complexa principij: ergo rationes assentiendi differunt, & ipsi etiam habitus. Deinde modus assentiendi diuersus est, nam principijs assentimur propter se, scientiæ verò assentimur propter principia; cùm scientia discursiua sit, non autem habitus principiorum, cuius proprium est cognoscere veritates immediatas, notas ex solis terminis. Distinguuntur itaque isti habitus, sicut habitus fidei distinguitur ab habitu Theologiæ.

C Ad primam satis patet ex dictis, non esse difficultatem vllam in assensu principiorum, quæ sunt dignitates; in aliis esse difficultatem.

Solutio trium difficultatum.

Instabis: Postis præmissis nullam experimur difficultatem ad assensum conclusionis scientificæ: ergo non debet dari habitus scientiæ.

Respondeo habitum scientiæ non exigi ad eliciendam conclusionem positis præmissis, sed ad ponendas præmissas in ordine ad talem conclusionem; in quo est difficultas.

D Ad secundam negatur paritas, quia medium & finis eandem habent appetibilitatem, seu idem motiuum appetitionis; cùm bonitas medij distincta non sit à bonitate finis. At verò principia & conclusiones habent motiuum assensus diuersum, idè pertinent ad diuersos habitus.

Ad tertiam respondeo, habitum principiorum non esse vilo modo discursiuum: quod si principia probantur per inductionem, sola hoc facit Metaphysica, vt dixi.

QVÆSTIO II.

De natura scientiæ Metaphysicæ.

Sic inspectâ generatim scientiâ, non erit difficile statuere de nobilissima eius specie, dominâ videlicet & principe omnium scientiarum, vt appellat Philosophus Metaphysicam *lib. 6. cap. 1.* de cuius caractere proprio constabit affatim, si dixerò, quale sit eius obiectum, quæ munera, quæ proprietates.

SECTIO I.

De obiecto proprio scientiæ Metaphysicæ.

Triplex sententia de obiecto metaphysicæ.

Obiectum igitur principis scientiæ aliqui latissime patere volunt, alij angustissimum esse statuunt, alij mediam viam ineunt, ut latè tradunt Suarez *disp. 1. sect. 1.* Fonseca *4. Metaphys. cap. 1. q. 1.* qui latius illud extendunt, quia omne ens, tum reale, tum rationis, tum per se, tum per accidens, volunt obiectum esse adequatum Metaphysicæ. Qui arctissime illud contrahunt, vel solum Deum aiunt esse obiectum totale Metaphysicæ, ad quod alia omnia referantur, & in ordine ad quod solum considerentur: sic enim latè probare conatur Hurtadus *disp. 1. sect. 3.* vel omnem substantiam immaterialem, tum increatam, tum creatam: vel denique omnem substantiam. Qui mediam insistant viam, Philosophum ducem sequuti, negant ens rationis, & ens per accidens pertinere directè ad Metaphysicam, aut etiam ens materiale ut sic: sed neque volunt solum Deum, & Angelos, aut solum substantiam spectari à Metaphysica. Vnde medium aliquod inueniunt, quod priorem restringat sententiam, & posteriorem dilatet.

Prima dubitatio.

Ratio tamen dubitandi primò est, quia contrariorum eadem est disciplina; Logica enim contemplatur syllogismum verum, & fallacem: ergo Metaphysica, quæ considerat ens reale, considerat etiam ens rationis illi oppositum. Deinde illi actus, *Ens rationis illud est quod solum habet esse obiectivè in intellectu: Ens per accidens, quod consistat ex pluribus entibus completis*; sunt veri actus alicuius scientiæ, non alterius quàm Metaphysicæ: ergo Metaphysica speculatur per se ens rationis, & ens per accidens.

Secunda.

Secundò. Illa scientia, quæ versatur circa genus, versatur etiam circa species contentas sub tali genere; sic enim Physica considerat quodlibet corpus, quia obiectum eius est corpus: Metaphysica versatur circa ens, cuius species sunt entia omnia particularia: ergo Metaphysica versatur circa entia quælibet particularia, quæ dicuntur esse obiecta reliquarum scientiarum, & sic frustra ponuntur aliæ scientiæ præter Metaphysicam, si obiectum eius est ens. Confirmatur, quia ens ut ens, non magis complectitur proprietates rerum immaterialium, quàm rerum materialium: ergo Metaphysica illas etiam speculatur.

Tertia.

Tertiò. Illud solum est obiectum adequatum Metaphysicæ, ad quod omnia referuntur, etiam provt traduntur in Metaphysica: sed ad substantias immateriales, Deum videlicet & Angelos, omnia referuntur quæ traduntur in Metaphysica, etiam provt in ea traduntur: ergo Deus & Angeli sunt obiectum adequatum Metaphysicæ. Probatur minor. Cognitio partis per se ordinatur ad cognoscendum totum; cognitio autem totius non ordinatur ad cognoscendam partem: sed Deus & Angeli sunt totum, rationes autem entis communes, non sunt nisi eius partes, cum sint genera: ergo ad Deum & Angelos referuntur rationes communes entis. Minor patet, quia sicut se habet res ad esse, sic se habet etiam ad cognosci: pars autem in suo esse ordinatur ad totum: ergo etiam in cognosci.

Obiectum materiale.

Dico primò, Metaphysicæ obiectum materiale, proprium ac primarium esse omne ac solum ens reale, ac ens per se; ens autem rationis & ens per accidens nullo modo pertinere ad obiectum illud primarium.

A Primò dixi *omne*. Probatur, quia illud est obiectum materiale Metaphysicæ, quod secundum aliquam rationem consideratur ab ea primò & per se: Metaphysica primò & per se considerat omne ens reale secundum aliquam rationem: ergo omne ens reale obiectum est materiale Metaphysicæ, non autem solus Deus, aut sola substantia immaterialis. Probatur minor. Rationes communis entis omnino universales sunt aliquid scibile per se primò independentè à quolibet alio: nulla est scientia, quæ illas consideret præter Metaphysicam: ergo Metaphysica considerat omne ens reale per se primò, saltem secundum universallissimas illas rationes entis. Neque hoc argumentum solui commodè potest dicendo, rationes illas communes entis considerari quidem, sed in ordine ad Deum, aut in ordine ad substantias immateriales. Idè enim ut hoc præcluderem in argumento, addidi *per se primò*: nam etiam abstrahendo à Deo, & Angelis rationes illæ communes entis sunt aliquid scibile per se primò: ergo illæ cognoscuntur à Metaphysica per se primò sine ordine vllò ad Deum & Angelos; si enim per impossibile nullus esset Deus, & homo esset ens, ratio entis esset aliquid scibile. Confirmatur, quia nulla de Deo & Angelis haberi potest scientia naturalis, nisi dependentè à rebus materialibus: ergo nulla esse potest scientia naturalis, quæ Deum attingat ut obiectum suum adequatum. Quod etiam constat ex his quæ ab Aristotele traduntur in Metaphysica; nam illa ferè omnia communia sunt Deo & creaturis.

C Secundò dixi *solum ens reale, ac ens per se*. Probatur, quia ens rationis, & ens per accidens, ut dixi *quasi*, non sunt aliquid propriè scibile; nam ens rationis non est primò & directè intelligibile: ergo nec scibile. Deinde non habet veras vllas proprietates, quæ de ipso sint demonstrabiles; ens autem per accidens materialiter sumptum non habet veram vllam definitionem, cum sit aggregatum plurium essentialium: ergo nec veras vllas habet proprietates, quæ sint de ipso scibiles. Loquor autem de ente per accidens sumpto materialiter; quia ens per accidens sumptum formaliter, est reuera scibile, sicuti & ens illud per accidens, quod est ordinatum; nam illud habet aliquam unitatem.

D Dico secundò, adequatum obiectum Metaphysicæ esse quodlibet ens reale secundum illas proprietates, & rationes consideratum, quæ possunt esse in rebus sine materia, idè secundum quas non contrahitur à materia, quod appellatur communiter ens ut ens. Ita docet expressè Philosophus 6. *Metaph. textu 6.* & 4. *Metaphysica, textu 1.* ad cuius intelligentiam.

E Observa primò, ens tripliciter posse sumi. Primò quod per rationem communissimam ipsius entis, sic præcisa materia ut multis includat inferiores rationes entis. Secundo pro ratione ipsius entis in communi, provt includente rationes omnes & differentias inferiores, tum materiales, tum immateriales. Tertiò pro ratione communi entis includente solas eas differentias inferiores, quibus à materia non contrahitur; cuiusmodi sunt illæ omnes, quæ vel reperiuntur in solis rebus immaterialibus, vel communes sunt rebus materialibus & immaterialibus, ac proinde præcindi possunt à materia, saltem permissivè, qualis est ratio entis; ratio vnius, veri, boni, ratio substantiæ ac accidentis. Ratio autem corporis, quanti, & aliæ huiusmodi differentie, sunt entis provt contracti ad materiam; non enim reperiiri possunt in rebus immaterialibus. Ideo

Ideo illa differentia non pertinent ad ens ut ens, quod excludit eas omnes rationes, quæ solis rebus corporeis possunt convenire.

Præcisio à materia. Observea secundò, differentias entis dupliciter posse præscindere à materia. Primò necessariò; illa nimirum, quæ non possunt esse in vlla re corporea, qualis est ratio entis increati, vel immaterialis. Secundò permissivè, videlicet illa, quæ licet reperiri possint in re aliqua corporea, reperiri tamen etiam possunt in re incorporea; ideòque licet illas præscindere à ratione materia; talis est ratio entis, ratio substantia; &c. ratio autem corporis & ratio quanti nullo modo à materia præscindunt.

Triplex abstractio in scientiis. Observea tertio, triplicem in scientiis distingui solere abstractionem, quæ (ut notavi nuper) vocari solet ratio formalis sub qua in scientiis speculativis; non quòd hac abstractio sit formale illarum obiectum, sed aliquod tantum signum, per quod optimè nobis innoscit & explicatur obiectum formale scientiæ, quæ nullo modo transgreditur limites propriæ abstractionis, sed ea dumtaxat considerat, quæ intra talem abstractionem contineri possunt. Abstractio à materia singulari Physicæ tribuitur; abstractio à sensibili propria est mathematica; abstractio ab omni materia etiam intelligibili, Metaphysicæ convenit; significat enim considerari à Metaphysicæ illas & solas rationes, tum superiores, tum inferiores, quæ reperiri possunt in rebus materiæ carentibus. Superiores, inquam, seu communes rebus omnibus, tum materialibus, tum immaterialibus. Inferiores, id est, rerum materialium proprias. Quamvis igitur abstractio sumpta formaliter non sit obiectum formale Metaphysicæ, sumpta tamen fundamentaliter, seu id in ente quod fundat talem abstractionem ab omni materia, est ratio propter quam propria Metaphysicæ, cui advenit abstractio ut ratio sub qua, & conditio requisita ex parte intellectus.

Probatio conclusio- nis. Ratio ergo, cur ens ut ens obiectum sit Metaphysicæ, clara est; quia illud est aliquid reverè scibile; non est autem alia vlla scientia præter Metaphysicam, quæ illud speculetur: igitur ens ut ens est obiectum Metaphysicæ. Deinde ad illud referuntur omnia quæ tractantur in Metaphysicæ; considerat enim rationem entis in communi, generales eius proprietates, & divisiones; deinde Deum & substantias omnes immateriales, præter animam, etiam separatam; quia illa semper dicit ordinem ad corpus. Rationes verò rerum materialium proprias Metaphysicæ per se non considerat, sed secundariò tantum & per accidens, quatenus illa conferunt ad cognitionem proprii obiecti. Ratio est, quia datur pro certo aliqua scientia, quæ dividit ens in decem categorias, quarum una est quantitas; item una, quæ dividit substantiam in materialem, & spiritualement: illa scientia non est nisi Metaphysicæ: ergo illa secundariò tantum, & per accidens considerat rationes materiales, quatenus per illas inveniatur cognitio rerum immaterialium, quas considerat Metaphysicæ primò & per se. Imò rationem ipsam entis spiritualis non cognoscimus nisi per negationem omnis materiae.

Solutio primæ dubitat. Ad primam respondeo, eo toto argumento probari tantum, quod ens rationis, & ens per accidens secundariò & indirectè cognoscuntur à Metaphysicæ; non probatur cognosci per se ac directè.

Solutio secundæ. Ad secundam respondeo, eo etiam argumento

A probari tantum, quod Metaphysicæ considerat quælibet entia, quæ sunt obiecta aliarum scientiarum sub ratione formali propria Metaphysicæ, id est quatenus abstrahunt ab omni materia, etiam intelligibili; non probari quod Metaphysicæ illa consideret sub omni prorsus ratione formali: unde non sequitur quod frustra ponantur alia scientiæ. Ad argumentum ergo distinguitur maior: illa scientia, quæ versatur circa genus, versatur etiam circa species sub eo genere contentas; versatur sub ea ratione formali, sub qua versatur circa genus, concedo; sub alia ratione formali, nego. Metaphysicæ considerat ens prout abstrahit ab omni materia, concedo: ergo considerat entia omnia particularia secundum rationes, quæ convenire possunt rebus immaterialibus, nego.

B Ad confirmationem respondeo ens ut ens, si uniuersalissimè sumatur, complecti omnes rationes, tum materiales, tum immateriales, & sic obiectum non est Metaphysicæ. Si autem ens ut ens sumatur strictius, prout videlicet contrahitur ad abstractionem à materia, est obiectum Metaphysicæ, neque sic complectitur rationes materiales.

C Ad tertiam respondeo distinguendo maiorem: illud solum est obiectum adequatum Metaphysicæ, ad quod solum alia omnia referuntur, concedo; si autem non referantur ad illud solum, sed ad alia etiam referantur, nego. Verum est, quod omnia quæ traduntur in Metaphysicæ, referuntur ad Deum & ad Angelos; sed non referuntur ad illos dumtaxat; referuntur enim etiam ad corpora, quibus conveniunt rationes & proprietates communes entis & substantia. Deus ergo, & Angeli non sunt nisi partiale obiectum Metaphysicæ. Ad minoris probationem eadem responsio est. Cognitio partis per se ordinatur ad cognitionem totius, si pertineat ad illud dumtaxat totum, concedo; si pertineat ad aliud etiam totum, nego. Ratio entis ita pars est entis spiritualis, ut sit etiam pars entis materialis, ideòque non ordinatur ad cognitionem solius entis spiritualis.

SECTIO II.

Munera & proprietates scientiæ Metaphysicæ.

D **EX** his, quæ sunt hæcenus disputata de scientia generatim, & de obiecto Metaphysicæ, manifesta sunt omnia eius munera, & diversa proprietates; quomodo videlicet Metaphysicæ proprium sit iuvare alias scientias, & earum obiecta cognoscere, unde sequi videatur quod alia omnes scientiæ subalternantur scientiæ Metaphysicæ. Deinde, quomodo sit vera scientia, & quidem omnium præstantissima; quomodo speculativa, quomodo perfectè una. Quæ omnia paucis exquor.

Dico primò, nullam esse scientiam, quam non iuvet plurimum Metaphysicæ, ad alias acquirendas planè necessaria; neque tamen per se primò cognoscit proprias rationes obiectorum aliarum scientiarum, quæ non sunt illi subalternatæ.

E Prima pars, quod à Metaphysicæ inveniuntur mirabiliter omnes scientiæ, probatur, quia termini uniuersales, & rationes communes entis ingrediuntur propria principia aliarum scientiarum; illos autem terminos sola explicat Metaphysicæ: ergo sine illa nequeunt alia scientiæ intelligere propria principia: ergo nec habere veras demonstrationes. Deinde nequeunt alia scientiæ scire proprias essentias suorum obiectorum, nisi cognoscant

gnoscant rationes communes entis & essentia, quas tradit Metaphysica. Imò & illa demonstrat propria principia reliquarum scientiarum, per deductionem ad impossibile, utendo scilicet principiis vniuersalissimis, quæ sunt Metaphysicæ propria; vt, *Quodlibet est, aut non est*, &c. Sine Metaphysica igitur aliæ scientiæ vix scientiæ sunt, vel certè sunt imperfectæ, pluribusque erroribus obnoxia. Facem enim illis omnibus præfert, dirigitque gressus earum, vt sine offendiculo attingant sua obiecta.

Non cognoscit obiecta eorum propria.

Secunda pars, proprias scilicet rationes obiectorum aliarum scientiarum primò & per se non cognosci à Metaphysica, euident est; quia sic Metaphysica egredietur extra fines obiecti sui: tradit ergo dumtaxat principia generalia, & rationes vniuersales, quibus obiecta illa probari possint à posteriori per propriam scientiam, vnde.

Aliæ scientiæ non illi subalternantur.

Tertia pars negat alias omnes scientias subalternatas esse Metaphysicæ; quia scientia subalternata & subalternans, vt dixi, habent idem obiectum, aliqua dumtaxat affectum differentiæ accidentali: sed obiecta scientiarum omnino differunt ab obiecto Metaphysicæ: ergo illæ non sunt subalternatæ scientiæ Metaphysicæ.

Proprietates Metaphysicæ.

Dico secundò, Metaphysicam esse veram & perfectissimam scientiam, imò & esse propriè sapientiam, esse purè speculatiuam, & omnino vnā.

Est scientia.

Primò scientia est superans alias omnes scientias euidentia, certitudine, necessitate; habet enim demonstrationes infallibiles, principia vniuersalissima, & per se nota, obiectum necessarium & nullo modo contingens: ergo illa maximè omnium est scientia, quæ quia per primas & altissimas causas cognoscit obiectum suum, vocatur meritò sapientia. Est etiam purè speculatiua, quia obiectum eius non est aliquid operabile, sed in eius sola cognitione sistit hæc scientia.

Est omnino vna.

Secundò vnica tantum est hæc scientia, cuius pars vna est Theologia naturalis; quod perperam video negari à nonnullis Recentioribus. Ratio est, quia illa est vnica scientia totalis, cuius omnes habitus subordinantur eidem obiecto formali adæquato: sed omnes habitus Metaphysicæ subordinantur eidem obiecto formali, quod est ens vt ens: ergo vna tantum est scientia totalis Metaphysicæ. Deinde non cognoscimus Deum & Angelos, nisi per res materiales: ergo non potest dari vlla scientia naturalis, quæ ita de Deo agat, vt non etiam tradat aliquid commune rebus materialibus: ergo Theologia naturalis, quæ considerat puros spiritus, non est scientia totalis. Et hæc est ratio propter quam datur scientia vna Physica, quæ agit de corporibus; non datur vlla, quæ solos spiritus consideret. Denique Physica, quæ agit de corpore in communi, descendit etiam ad rationes inferiores corporum, quantum patitur abstractio eius propria: ergo Metaphysica, quæ agit de ente in communi, descendit ad rationes entis particulares contentas intra abstractionem ab omni materia. Deus autem & Angeli continentur in illa abstractione: ergo Metaphysica, quæ considerat ens in communi, considerat etiam Deum & Angelos.

DISPUTATIO II.

De generalissimo conceptu entis, & essentia realis.

VANDOQVIDEM igitur obiectum, cuius cognitionem Metaphysica intendit, est ipsum ens intra solam abstractionem ab omni materia, necesse omnino est, vt ante omnia generalissimum proponat conceptum & quidditatem entis realis; ex quo conceptu fluunt omnes eius proprietates. Eius autem explicatio duo exigit: primò quænam sit propria quidditas & conceptus præcisus entis realis: secundò, quia enti affines omnino sunt essentia, existentia, & possibilitas, videndum quid illæ sint, & quæ sit propria earum ratio.

QVÆSTIO I.

De conceptu præciso ipsius entis in genere.

PRÆscindit, vt dixi, ab omni materia, etiam intelligibili, scientia Metaphysica; vnde primum omnium ingenia hominum instituit ad abstractiones, docetque separare res inuicem coniunctissimas, & quas nullus gladius possit scindere; intellectu diuidit, secar cognoscendo. Quod ad rerum essentias indagandas omnino est necessarium. Primum igitur disputo de ipsa præcisione, vtrum videlicet detur præcisio illa, quæ dicitur obiectiua, an verò illa figmentum sit, & omnino à scientiis ableganda. Secundò, an detur conceptus aliquis communis entis & essentia omnino vnus, & obiectiue præcisus ab inferioribus differentis, & qualis ille sit. Tertiò quomodo ille conceptus contrahatur ab inferioribus: quartò, an sit vnus, an verò æquiuocus, aut analogus.

SECTIO I.

An sint præcisiones aliquæ obiectiue.

Vix in quæstionem venire solebat hæc difficultas, à nouis quibusdam excogitata Philosophis, vel potius à sepultis Nominalium cineribus excitata tanto cum sonitu, vt in mera controverfia de nomine scholam vniuersam diuiserint in factiones. Altera præcisiones obiectiue damnant vt monstra, & spectra veteris Philosophiæ. Altera tam certò illas asserente, quàm certum esse intellectum in homine. Vt autem certò diuicari possit, quàm leuis, & inanis sit noua hæc secta negantium præcisiones, quàm verò solide illas verus asseruerit Philosophia, proponam vtriusque sententiæ verum sensum, quo perspecto, concide omnino tota quæstio, & nouum commentum monebit damnatum.

Certum est igitur primò, eos qui negant præcisiones has obiectiue, sic statuere. Præcisio, inquit, quæ cogitatio est rei vnus sine alia reali ter coniuncta, imò identificata, est duplex; altera obiectiua, seu ex parte obiecti; altera formalis, seu ex parte modi cognoscendi. Præcisio obiectiua est, quæ sic cognoscitur formalitas vna obiecti, vt